

УДК 316.7:342.7:130.2

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v051.2024.8>**А. А. Гоцалюк**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2120-3232>доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії

Київського національного університету будівництва і архітектури

Н. Л. МорськаORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6533-2802>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та суспільних наук

Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка**Т. В. Кондратюк-Антонова**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-6548-7772>

кандидат філософських наук, доцент,

професор кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін
Київського інституту Національної гвардії України

ЦІННОСТІ ТА ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА МІЖКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Постановка проблеми. Динаміка сучасної глобалізованої реальності, позначена зростаючою аксіологічною фрагментацією, провокує необхідність концептуального переосмислення категорійних основ прав людини як базису міжкультурної комунікації. У полівалентному середовищі цивілізаційних констеляцій виникає проблема епістемологічної легітимації універсальних цінностей, здатних слугувати інтегративним механізмом у контексті дисперсних культурних парадигм [2, с. 147]. Вирішення цього завдання передбачає звернення до трансцендентних принципів антропоцентричної правової онтології. Правова доктрина, побудована на універсальних людської гідності, свободи та рівності, ускладнюється під впливом гетерогенної полікультурної реальності, що актуалізує проблему нормативного плюралізму. Дискурсивна амбівалентність між імперативами універсалізму та контекстуальним релятивізмом спричиняє конфлікт інтерпретацій, що вимагає формування нової аксіоматичної парадигми, здатної враховувати культурну ідентичність як інтегральний компонент правової свідомості [12, с. 137]. Відповідно, концептуалізація прав людини виходить за межі традиційної правової теорії, перетворюючись на метакатегорію міжкультурного діалогу.

Культурно-антропологічна рефлексія, спрямована на аналіз архетипічних детермінант правової свідомості, виявляє значну залежність нормативних конструктів від історичних, релігійних і соціальних чинників. У цьому контексті права людини можуть бути осмислені як аксіологічний

палімпсест, на який накладаються множинні культурні нашарування, що не скасовують, а радше модифікують їхню сутнісну нормативну природу. Така інтерпретація дозволяє уникнути редукціонізму, який загрожує перетворенням універсальних принципів на інструмент ідеологічної експансії.

Дискусія щодо можливості адаптації прав людини до полікультурної реальності набуває особливої актуальності в умовах сучасної аксіологічної кризи, що проявляється у формах цивілізаційного ізоляціонізму, етноцентричного фундаменталізму та культурного сепаратизму. У цих умовах концепція «інклюзивного універсалізму» може слугувати перспективною альтернативою, здатною забезпечити гармонізацію культурних відносин без втрати нормативної цілісності правової доктрини [1, с. 73]. Такий підхід базується на визнанні багатоманітності культурних світоглядів як необхідної передумови для досягнення глобального аксіологічного консенсусу. Епістемологічний аналіз міжкультурного діалогу, заснованого на правах людини, демонструє, що правові універсали не можуть бути інтерпретовані поза їхнім онтологічним контекстом. Універсальність, позбавлена зв'язку з конкретними соціокультурними детермінантами, ризикує перетворитися на абстрактний концепт, відірваний від реальної правової практики. Водночас інтеграція культурного багатоголосся в структуру правової свідомості дозволяє зберегти їхню аксіологічну значущість як інтегрального елемента людської гідності.

У підсумку міжкультурний діалог, що базується на правах людини як метафізичному фундаменті глобального співіснування, потребує глибокого теоретичного осмислення, спрямованого на формування синергетичної моделі взаємодії культур. Така модель повинна враховувати не лише аксіологічну універсальність прав людини, але й їх здатність до трансформації під впливом цивілізаційної багатоманітності, що забезпечить новий рівень гармонізації у глобальному масштабі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі аксіологічна категорія прав людини розглядається як інтегральний чинник, що структурує механізми міжкультурної взаємодії в умовах глобалізаційного плюралізму. Л. Амелічева, І. Дятлова, Н. Кіт, Р. В. Множинська, Н. І. Мокан, Ю. Москвічова, Дж. Снайдер, Ю. Холод, І. В. Чорноморденко акцентують увагу на трансцендентній природі правових та етичних імперативів, здатних артикулювати інтерсуб'єктивний консенсус серед носіїв гетерогенної культурної спадщини. Компаративний аналіз свідчить про необхідність визнання кроскультурного діалогу не лише як інструменту комунікації, але й як метакогнітивного простору, де здійснюється гармонізація поліваріантних ціннісних орієнтирів.

О. Андрєєва, А. Бекетт, З. Величко, Р. А. Вілсон, Г. Вусик, В. Дюрант, Р. Ленда, Н. Лікарчук, А. Лоусон зосереджуються на екзегетичному аналізі прав людини як універсальної матриці для формування трансцивілізаційних стратегій співіснування. Особливий інтерес викликає їхня онтологічна полісемія, що дозволяє синтезувати локальні традиції з універсалістськими парадигмами без руйнації самобутніх аксіоматичних конструктів. При цьому наголошується на ризиках нормативного редукціонізму, коли глобалізаційний тиск загрожує ерозією культурної автентичності. Водночас антропоцентрична концепція прав людини пропонується як контрбаланс до тенденцій етноцентричного партикуляризму, що обмежує можливості інтеркультурної синергії.

А. Дж. Віл, Р. Дудай, Л. Еннебель, Г. Зібері, М. Р. Ішай, А. Сіван, Х. Тігруджа зауважують, що сучасна наукова рефлексія акцентує увагу на ролі прав людини як аксіологічного регулятора, здатного забезпечити поліфункціональну адаптивність культурних систем у межах глобалізованої реальності. Їхня нормативна універсальність, поєднана з етичним прагматизмом, сприяє формуванню діалогічної архітекτονіки, яка дозволяє уникати поляризаційних тенденцій. Відповідно, права людини постають ключовим механізмом, що ініціює процеси міжцивілізаційного консенсусу, зберігаючи при цьому динамічну рівновагу між культурною ідентичністю та універсалістськими принципами співіснування.

Мета статті – з'ясувати сутність цінностей та прав людини як ключових засад міжкультурного діалогу в умовах глобалізованого світу.

Виклад основного матеріалу. Антропоцентричний концепт прав людини, укомплектований аксіологічними максимами, постає як універсальний метанаратив, що структурує міжкультурну комунікацію в умовах глобальної флуктуації ціннісних парадигм. Гуманістичний дискурс, імпліцитно вбудований у правову матерію, функціонує як метафізичний інваріант, здатний трансцендувати локальні етнокультурні межі та створювати умови для кроскультурного симбіозу. Універсалістські постулати прав людини перетворюються на базис для артикуляції консенсусу між різноманітними цивілізаційними кодами [15, с. 61]. Відповідне феноменологічне поле передбачає синтетичну гармонію між нормативною універсальністю й культурно-специфічними елементами, де права індивіда виступають своєрідним аксіоматичним імперативом, що нівелює ризики етноцентризму та ксенофобії. Тому юридична екзегеза цих принципів підкріплює їхній моральний та соціальний авторитет, забезпечуючи функціональну інтеграцію у гетерогенні культурні контексти.

Міжцивілізаційний діалог, який еволюціонує в просторі глобалізованої реальності, передбачає не лише полілог культур, а й системне переосмислення категорій прав як складного синергетичного утворення. Дихотомія між нормативною статикою та етичним динамізмом прав людини обумовлює їхню здатність до інтерполяції в різні ідеологічні та аксіологічні системи. У цьому сенсі права людини виконують функцію універсального аксіологічного модулятора, що регулює процеси соціокультурної інтеграції [5, с. 647]. Дискурсивна конструкція прав людини, занурена в глибини епістемологічної поліфонії сучасності, демонструє здатність до адаптації та ресемантизації в умовах мультикультуралізму. Їхня аксіологічна пластичність дозволяє створювати трансграничні альянси, у яких локальні культурні ідентичності зберігають свою автономію, одночасно підпорядковуючись універсальним етичним стандартам. Такий підхід сприяє виробленню нових алгоритмів міжкультурного симбіозу, що спираються на взаємну повагу й легітимацію ціннісного плюралізму. Тобто права людини, екстрапольовані в площину міжкультурної взаємодії, виступають універсальною аксіомою цивілізаційної гармонії. Їхня роль як метакультурного регулятиву відкриває перспективи для побудови інклюзивного соціального порядку, де полівалентність культурного буття не лише зберігається, а й підкріплюється етичним імперативом, який забезпечує сталий розвиток глобального соціуму [8, с. 411].

Варто зазначити, що дискурс прав людини, що ґрунтується на концептах людської гідності

(*dignitas humana*) та свободи (*libertas*), у контексті глобалізованого світу набуває дедалі складнішої структури. Проблематика інтеркультурної комунікації, як зауважував Ганс-Георг Гадамер, «полягає не лише у сприйнятті іншого, але й у розумінні себе через іншого» [6, с. 81]. Тому права людини постають метанаративом, здатним інтегрувати полівалентні цивілізаційні конструкти у спільний аксіологічний простір. Методологічні підходи до осмислення прав людини як універсальних феноменів передбачають звернення до ідей трансцендентного універсалізму, закладеного ще у працях Іммануїла Канта. Його концепція «категоричного імперативу» (*imperativus categoricus*) визначає моральний закон, який не залежить від емпіричних обставин й водночас є основою для правових систем, орієнтованих на універсальні цінності. Проте, як підкреслює сучасний філософ Чарльз Тейлор, «універсалізм, позбавлений культурного контексту, стає порожньою абстракцією» [7, с. 603].

Права людини у полікультурному середовищі можна інтерпретувати через призму концептуального синтезу нормативного універсалізму та культурного релятивізму (*relativismus culturalis*). Наприклад, Рональд Нізен, аналізуючи взаємодію правових традицій у межах глобального правового порядку, зазначає: «Право не є монолітом, а багатовимірною тканиною, у якій кожна культура вишиває власний візерунок» [6, с. 107]. Такий підхід підкреслює необхідність епістемологічної відкритості до множинності правових й аксіологічних інтерпретацій. Гетерогенність цивілізаційних матриць, позначена багатовіковими архетипами, ускладнює інтеграцію прав людини у полівекторний міжкультурний діалог. Проблема полягає у можливості втілення універсальних принципів у контексти, де вони часто вступають у колізію з традиційними нормами. Як зазначав Клод Леві-Стросс, «глобалізація культури загрожує її гомогенізацією, що знищує унікальність локальних систем» [6, с. 172]. Відповідно, концепція «інклюзивного універсалізму» може слугувати вирішенням цієї дилеми, зберігаючи баланс між глобальним та локальним.

Критичний аналіз прав людини у міжкультурному контексті передбачає переосмислення їхньої нормативної природи. Як зазначав Джон Роулз, «право справедливості має бути відкритим для інтерпретації в умовах культурної різноманітності» [13, с. 207]. У цьому сенсі аксіологічний фундамент прав людини не можна обмежувати виключно західною правовою традицією, а натомість необхідно інтегрувати принципи *communitas* та *solidaritas*, що покладені в основу багатьох неконвенційних правових систем. Тому міжкультурний діалог, заснований на правах людини, повинен бути осмислений як процес *symbiosis*

axiomatica, у якому взаємодія культурних парадигм сприяє формуванню нового рівня глобальної правової свідомості [13, с. 221]. Як зазначав Юрген Габермас, «єдиний шлях досягнення згоди у полівалентному світі – це комунікативна раціональність» [7, с. 811]. Лише через розвиток подібної раціональності права людини можуть залишатися фундаментом гармонійного співіснування у глобальному просторі.

Міжкультурний діалог, концептуалізований як поліструктурний феномен, інкорпорує поліморфні аксіологічні, юридичні й комунікативні механізми, що формують гіпердинамічну конфігурацію трансцивілізаційної інтеракції. У контексті глобалізаційних трансформацій, що характеризуються інтенсифікацією трансверсального синтезу між традиційними та постмодерністськими соціальними системами, детермінується необхідність теоретичної й практичної реконфігурації культурологічного дискурсу [4, с. 267]. Аксіологічні імперативи, що постають як латентні субстратні детермінанти міжкультурного комунікаційного простору, виконують функцію своєрідного мета-теоретичного каталізатора. Їхнє значення полягає у здатності деконструювати ригідні етноцентричні парадигми, замінюючи їх інтегративними моделями, які ґрунтуються на концептах паритетної суб'єктності й аксіологічної симетрії. Універсалізація ціннісного поля сприяє формуванню нових регулятивних механізмів, що детермінують гармонізацію міжкультурної взаємодії в полісуб'єктному соціокультурному середовищі [11, с. 773].

Права людини, артикулятивно осмислювані як універсальні категорії, детермінують кристалізацію аксіологічно-правових універсалій. Їхній універсалістський статус забезпечує формування транскультурного синтезу, де суб'єкти зберігають власну ідентифікаційну автономію, одночасно створюючи передумови для формування інтерсуб'єктного ціннісного консенсусу [3, с. 47-49]. У цьому контексті права людини репрезентують багатовекторну конструкцію, що консолідує елементи філософсько-антропологічної герменевтики, нормативно-правової регуляції та морально-етичного апіоризму. Глобалізація як мегатренд сучасної епохи спричиняє зміщення акцентів із локалізованих етноцентричних систем до універсальних концептуалізацій, що передбачає інтеграцію нових інтеркультурних парадигм [14, с. 704]. У цьому сенсі міжкультурний діалог слід осмислювати не лише як процес взаємообміну культурними наративами, але й як системну трансформацію аксіологічного фундаменту, на якому базується міжцивілізаційна комунікація.

Синтез правових регулятивів та аксіологічних концептів формує метаструктурний рівень міжкультурної взаємодії, де правові універсалії виступають не лише гарантом стабільності, але

й онтологічною основою для розбудови соціальних механізмів, орієнтованих на гармонізацію транснаціонального співіснування [10, с. 370-373]. Така концептуальна модель створює передумови для формування інтеркультурної синергії, яка водночас враховує плюралістичність ідеологічних систем і сприяє конструюванню нових трансдисциплінарних підходів до вирішення соціокультурних дилем (Таблиця 1).

У контексті глобалізованого суспільства, де відмінності культур, традицій та ідеологій ускладнюють соціальну конвергенцію, фундаментальними орієнтирами залишаються універсальні права людини. Інструментом гармонізації

міжкультурних взаємин є принципи, укорінені у численних міжнародних нормативно-правових актах, зокрема у Загальній декларації прав людини 1948 року та у Міжнародному пакті про громадянські й політичні права 1966 року. Правова екстраполяція цих норм створює передумови для формування взаємоповаги між суб'єктами різномірних соціокультурних середовищ [9, с. 57-61]. Кодифікація універсальних цінностей, що мають антропоцентричну природу, слугує етичним базисом для врегулювання полілогів між представниками різних культур. Такі документи, як Європейська конвенція з прав людини 1950 року, формують правову архітектуру,

Таблиця 1

Ціннісно-правові парадигми як фундамент міжкультурного діалогу в умовах глобалізації

Епістемологічні категорії	Дефініційно-інтерпретаційна експлікація	Емпіричні та теоретичні ілюстрації
Аксіологічні архетипи	Концептуальні підвалини, що структурують онтологічно-смысловий горизонт соціокультурної взаємодії, втілюючи абсолютні цінності, котрі виступають інтегративним фактором співбуття.	Гуманістичні імперативи, такі як свобода як умова самореалізації, гідність як онтологічна категорія людського існування, солідарність як синергетичний принцип коеволюції.
Правові універсалиї	Засади норми й принципи, що виводяться з природного права і забезпечують регуляцію міжособистісних відносин через категорії справедливості, рівності та ненасильства.	Міжнародні декларації прав людини, хартії з протидії етнічній дискримінації, нормативи щодо захисту культурної автентичності.
Інтеркультурна герменевтика	Дисциплінарний підхід, який досліджує інтерпретаційні механізми взаємодії культурних кодів у процесі діалогу, що сприяє взаєморозумінню між соціальними суб'єктами.	Екзегетика текстів у контексті міжкультурного діалогу, розробка інструментів культурної рефлексії, концепти філософії діалогізму.
Кроскультурна інтеграція	Процес адаптації та синтезу множинних культурних моделей, що сприяє гармонізації соціальних практик на основі інклюзії та плюралістичної взаємодії.	Політика багатокультурності в європейських державах, ініціативи ООН у сфері освіти для культурного збагачення, проекти глобальної етики в контексті подолання культурних бар'єрів.
Морально-етичні конструктори	Нормативно-ціннісні утворення, що слугують регулятивами поведінки індивіда у міжкультурному середовищі, формуючи моральну основу соціальних трансакцій.	Принципи ненасильства, рівноправність культурних суб'єктів, ідеї екологічної етики як розширення міжкультурного консенсусу.
Глобалізаційні парадигми	Теоретичні моделі, що пояснюють вплив глобалізаційних процесів на перетворення культурних і соціальних систем у контексті формування транснаціональних аксіологічних ландшафтів.	Розвиток глобальної інформаційної екосистеми, формування гібридних культурних ідентичностей, трансформація традиційних соціальних інститутів під впливом глобальних викликів.
Культурно-антропологічний вимір	Комплексний аналіз феноменів самовизначення індивіда у контексті множинності його ідентичностей, зокрема етнічних, релігійних і соціальних.	Етноідентифікація в умовах глобалізованого світу, співвідношення між локальними традиціями та космополітичними тенденціями, проблема культурної автентичності у постколоніальних суспільствах.
Юридико-нормативні механізми	Система правових регуляторів, що орієнтована на забезпечення соціальної справедливості, захист прав меншин і гармонізацію відносин між різними культурними групами.	Міжнародні конвенції з прав людини, правові рамки для запобігання культурним конфліктам, механізми імплементації мовної та релігійної політики у багатонаціональних спільнотах.
Філософська антропологія	Дисципліна, що досліджує сутність і екзистенційний потенціал людини через призму культурних практик, ціннісних парадигм і соціальних взаємодій.	Концепції екзистенціалізму у міжкультурному контексті, антропоцентризм гуманістичної етики, ідея культурної рефлексії як умови взаєморозуміння.
Конфліктологічні стратегії	Алгоритми подолання міжкультурних суперечностей, що базуються на конструктивному діалозі, консенсусі та забезпеченні паритету у процесах прийняття рішень.	Врегулювання міжетнічних конфліктів через міжнародну медіацію, розробка стратегій ненасильницького спротиву, запровадження соціальних ініціатив для підвищення культурної компетенції.

Джерело: систематизовано авторами на основі [3; 6; 7; 8; 10]

яка забезпечує реципрокність у відносинах між державами та громадянами [7, с. 519]. Визнання гідності, свободи й рівності є наріжним каменем конструктивного діалогу, тоді як ігнорування цих принципів призводить до конфліктів, ксенофобії та соціальної маргіналізації.

Міжнародні акти, зокрема Підсумковий акт Наради з безпеки та співробітництва в Європі 1975 року, не лише декларують нормативні постулати, але й встановлюють методологію інтеркультурної інтеграції. Завдяки такій методології здійснюється трансцендентальний перехід від дихотомічного сприйняття «свого» й «чужого» до уніфікованого простору солідарності. Водночас імплементація цих норм вимагає постійного перегляду їхньої релевантності в умовах динамічних соціально-політичних трансформацій [4, с. 267-269].

Висновки. У парадигмі сучасного глобалізованого світу, що характеризується антагоністичним співіснуванням культурного плюралізму та уніфікаторських тенденцій, права людини є трансцендентною категорією, здатною артикулювати аксіологічну синергію. Їхній метафізичний і телеологічний потенціал уможливує деконструкцію гегемонічних дискурсів, формуючи паліативний простір для акультурації та цивілізаційної когеренції.

Правовий універсалізм, інкорпорований у міжкультурний дискурс, конститує своєрідний антропоцентричний хаб, який детермінує легітимізацію гетерогенної культурної мозаїки. Він функціонує як регулятивна аксіома, що забезпечує баланс між апофатичною трансцендентністю локальних ідентичностей та їхньою онтологічною інтеграцією у глобальний аксіологічний контекст. Антропологічна сутність прав людини детермінує їхню здатність до мультивекторної адаптації у складних соціокультурних матрицях, що постають ареною для іманентних конфліктів та дискурсів. Їхній гносеологічний статус уможливує імплементацію механізмів інтеркультурної герменевтики, яка сприяє ліквідації когнітивних лакун і мінімізує ризики культурної ксенофобії.

Епістемологічна аксіоматичність прав людини виявляє їхню функцію як семіотичного моста між культурними універсумами, що взаємодіють у постмодерністському глобальному просторі. Вони забезпечують онтологічну узгодженість та синкретичність аксіологічних систем, трансформуючись у своєрідний соціокультурний каталізатор, здатний трансцендувати партикуляризм і сприяти формуванню нової, синтезованої аксіосфери.

Рефлексивне осягнення аксіологічних параметрів праволюдного дискурсу в контексті міжкультурної комунікації зумовлює нагальну необхідність трансцендування моноцентричних

підходів через призму полівалентного аксіоетичного синтезу. Детермінованість взаємодії цивілізаційних систем універсальними нормативними імперативами вимагає концептуалізації гетерогенної етико-правової топології, здатної гармонізувати субстантивно-онтологічні розбіжності культурних архетипів. Перспективними векторами наукового пошуку є розробка алгоритмічних схем трансактуальної акультурації, інтердисциплінарна герменевтика трансцендентальних ціннісних метакатегорій та моделювання нормативного габітусу, який може слугувати регулятором соціокультурної полісемії.

Література

1. Кіт Н., Множинська Р. В., Дятлова І. Філософія міжкультурного діалогу та глобалізації, розуміння впливу глобалізації на сучасний світ. *Грані*. 2024. Т. 27, № 1. С. 71–78.
2. Мокан Н. І., Чорноморденко І. В. Діалог культур як діалог цінностей. *Multiversum. Philosophical almanac*. 2021. № 1(1). С. 139–154.
3. Москвічова Ю. Діалог культур як основа сучасного мультикультурного соціуму в умовах культурної глобалізації. *Мистецтво в культурі сучасності: теорія та практика навчання*. 2023. № 2. С. 47–54.
4. Amelicheva L., et al. Implementation of constitutional human rights and social guarantees of security in the context of digitalization. *Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, No. 45. P. 265–271.
5. Dudai R. The Life and Times of Human Rights Organizations Organizational Biographies and the Sociology of Human Rights. *Social & Legal Studies*. 2023. Vol. 32, No. 4. P. 645–653.
6. Durant W. *The Story of Philosophy Lives Ideas and Impact of History's Greatest Philosophers*. Grapevine, 2023. 643 p.
7. Hennebel L., Tigroudja H. *International Human Rights Law A Treatise*. Cambridge University Press, 2025. 900 p.
8. Ishay M. R. *The human rights reader Major political essays speeches and documents from ancient times to the present*. Routledge, 2022. 720 p.
9. Kholod Yu. A. Universality of human rights general theoretical characteristics. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*. 2024. Vol. 104, No. 1. P. 53–63.
10. Lawson A., Beckett A. The social and human rights models of disability towards a complementarity thesis. *The International Journal of Human Rights*. 2021. Vol. 25, No. 2. P. 348–379.
11. Likarchuk N., Velychko Z., Andrieieva O., Lenda R., Vusyk H. Manipulation as an element of the political process in social networks. *Cuestiones Politicas*. 2023. Vol. 41, No. 76. P. 769–779.
12. Sivan A., Veal A. J. Leisure and human rights the World Leisure Organization Charter for Leisure past present and future. *World Leisure Journal*. 2021. Vol. 63, No. 2. P. 133–140.
13. Snyder J. *Human Rights for Pragmatists Social Power in Modern Times*. Princeton University Press, 2024. 328 p.

14. Wilson R. A. Digital Authoritarianism and The Global Assault on Human Rights. *Human Rights Quarterly*. 2022. Vol. 44, No. 4. P. 704–739.

15. Zyberi G. *Reflections on the Future of Human Rights*. Routledge, 2023. 266 p.

Анотація

Гоцалюк А. А., Морська Н. Л., Кондратюк-Антонюк Т. В. Цінності та права людини як основа міжкультурного діалогу в сучасному світі. – Стаття.

У сучасному світі, позначеному гіпертрофованими процесами глобалізації, поліцентричної фрагментації та когнітивної дисонансності між цивілізаційними матрицями, міжкультурний діалог актуалізується як фундаментальний механізм гармонізації міжетнічних, міжрелігійних та міжцивілізаційних взаємодій. Цінності та права людини виступають метафізичним і аксіологічним базисом для формування нормативно-етичних моделей комунікації, що здатні компенсувати конфліктогенність цивілізаційних розломів. У дослідженні окреслено мету комплексного декодування прав людини як універсального аксіологічного вектора, здатного утримувати баланс між універсалізмом та релятивізмом у контексті міжкультурної синергії. Концептуалізація цього феномену здійснюється через призму інтеграції етичного космополітизму із локальною культурною партикулярністю.

Епістемологічний каркас дослідження побудовано на основі синтетичної інтеграції структурного герменевтизму, трансдисциплінарного підходу та критико-діалектичного аналізу. Застосовано також методологічний інструментарій аксіологічного плюралізму, що уможливорює аналіз феноменів цінностей крізь призму комплементарності глобального та локального.

Доведено, що права людини функціонують як метафорична «універсальна грамати́ка», котра модулює параметри міжкультурного полілогу, спрямованого на редукцію міжцивілізаційних антагонізмів. Проаналізовано амбівалентність універсалістських наративів у контексті їхньої імплементації в локалізованих культурних дискурсах. Виявлено, що міжкультурний діалог є не лише феноменом консенсусу, а й процесом динамічної рефлексії, спрямованою на визнання легітимності іншості.

Установлено, що цінності й права людини є онтологічним підґрунтям для побудови аксіологічного простору, який забезпечує гармонізацію міжкультурних комунікацій. Висвітлено необхідність збереження рівноваги між нормативною універсальністю прав людини та контекстуальною релятивністю їхньої адаптації. Такий підхід відкриває перспективи етичної інклюзивності, яка сприяє консолідації у полікультурному світі. Права людини концептуалізуються як феноменологічний інтегратор етичного та правового універсуму, який трансформує парадигми міжцивілізаційної взаємодії. Акцент зроблено на трансцендентальному потенціалі цінностей як об'єднавчому механізмі в умовах асиметричної взаємодії локального і глобального.

Ключові слова: міжкультурний діалог, глобалізація, права людини, універсалізм, культурна партикулярність, глобальний та локальний контексти.

Summary

Hotsalyuk A. A., Morska N. L., Kondratyuk-Antonova T. V. Values and human rights as the basis for intercultural dialogue in the modern world. – Article.

In the modern world, characterized by hypertrophied processes of globalization, polycentric fragmentation, and cognitive dissonance between civilizational matrices, intercultural dialogue emerges as a fundamental mechanism for harmonizing interethnic, interreligious, and intercivilizational interactions. Human values and rights serve as the metaphysical and axiological foundation for forming normative-ethical communication models capable of mitigating the conflictogenic nature of civilizational fractures. This study outlines the goal of a comprehensive decoding of human rights as a universal axiological vector capable of maintaining a balance between universalism and relativism in the context of intercultural synergy. The conceptualization of this phenomenon is carried out through the prism of integrating ethical cosmopolitanism with local cultural particularity.

The epistemological framework of the research is based on the synthetic integration of structural hermeneutics, a transdisciplinary approach, and critical-dialectical analysis. Methodological tools of axiological pluralism are also employed, enabling the analysis of value phenomena through the lens of complementarity between the global and the local.

It has been demonstrated that human rights function as a metaphorical “universal grammar” that modulates the parameters of intercultural polylogue aimed at reducing intercivilizational antagonisms. The study analyzes the ambivalence of universalist narratives in the context of their implementation in localized cultural discourses. It reveals that intercultural dialogue is not only a phenomenon of consensus but also a process of dynamic reflection aimed at recognizing the legitimacy of otherness.

The research establishes that values and human rights form the ontological basis for constructing an axiological space that ensures the harmonization of intercultural communications. The necessity of maintaining a balance between the normative universality of human rights and the contextual relativity of their adaptation is highlighted. This approach opens up prospects for ethical inclusivity, contributing to consolidation in a multicultural world. Human rights are conceptualized as a phenomenological integrator of the ethical and legal universe that transforms the paradigms of intercivilizational interaction. The study emphasizes the transcendental potential of values as a unifying mechanism under conditions of asymmetrical interaction between the local and the global.

Key words: intercultural dialogue, globalization, human rights, universalism, cultural particularity, global and local contexts.